

TARIX FANINI O'QITISHDA INNOVATSIYALARNING QO'LLANILISHI

Mo'minova Muborak Xudayberganovna

*O'zbekiston Respublikasi Ichki Ishlar Vazirligining 2-sonli Toshkent Akademik litseyi
tarix fani o'qituvchisi*

Ilm-fan, texnika, ishlab chiqarish va texnologiyaning jadal rivojlanishi jamiyat hayotining barcha sohalarida taraqqiyotining yangi istiqbollari ochib berdi. Insoniyatning davlat va jamiyat qurilishiga doir asriy tajribalari ijtimoiy munosabatlarni yangicha yondashuvlar asosida tartibga solish borasidagi ilg'or yondashuvlarning qaror toptirilishiga olib keldi. XX asr oxiriga kelib ilmiy-texnik taraqqiyot faqatgina ishlab chiqarishni texnologiyalashtirishga olib kelib qolmay, balki madaniyat doirasi, bilimlar gumanitarsohalariga ham keskin kirib keldi.

—Texnologiya tushunchasi texnik taraqqiyot sababli yuzaga keldi va lug'atlar talqini bo'yicha (techne san'at, hunar, fan; logos—tushuncha, ta'limot) materiallarga ishlov berish usullari va vositalari haqidagibilimlar to'plami demakdir. Texnologiya shu bilan birga jarayonni bilish san'atini ham o'z ichiga oladi. Texnologik jarayon har doim zarur vositalarva sharoitlardan foydalanish bilan operatsiyalar ma'lum ketma-ketligini ko'zda tutadi. Texnologiya protsessual mazmunda —qanday qilib, nimadan va qaysi vositalar bilan bajarish kerak? degan savolga javob beradi.

—Pedagogik texnologiya tushunchasi o'qitish nazariyasida keyingi paytlarda yanada kengroq tarqaldi. XX asrning 20-yillarida —pedagogik texnologiya temini birinchi bor pedagogika bo'yicha asarlarda tilga olingan. Shu vaqtning o'zida yana bir boshqa—pedagogik texnika termini ham tarqaldi. Tarix o'qitishning innovatsion texnologiyalariga o'quv va laboratoriya uskunalari bilan ishlash, ko'rgazmali qo'llanmalardan foydalanishlar mahoratlari ham kiritilgan.

O'tgan asrning 40-50-yillarida, o'qitish-o'quv jarayonlarisha texnik vositalarni tatbiqetish boshlanganida, —ta'lim texnologiyasi termini paydo bo'ldi, u keyingi yillar davomida—pedagogik texnologiyaga aylantirildi.

60-yillar o'rtalarida bu tushunchaning mazmuni chet ellarda pedagogik nashrlarda va xalqaro konferensiyalarda keng muhokama etildi, natijada ushbu sohada turli mamlakatlarda (AQSh, Angliya, Yaponiya, Frantsiya, Italiya, Vengriya) va darajasiga qarab uni talqin qilish ikki yo'nalishi belgilandi.

Birinchi yo'nalish tarafdorlari texnik vositalar va dasturlashtirilgan o'qitish vositalarini qo'llash zarurligini ta'kidladilar (technology in education).

Tarix fanini o'qitishda qo'llaniladigan texnologiyaning falsafiy asoslari, o'quv yurti, ijtimoiy institut sifatida butun jamiyatning holatini aks ettiradi. U siyosatdan alohida, g'oyalarlardan alohida yashay olmaydi, hech qanday falsafani targ'ib qilmay yashay olmaydi.

Shunday qilib tarix fanini o'qitish texnologiyasi ma'lum falsafiy poydevorga asoslanadi. Falsafiy konsepsiyalar tarix o'qitishning innovatsion texnologiyalarini metodologik ta'minlash tarkibiga kiruvchi eng umumiy tartibga soluvchi sifatida ishtirok etadi.

Falsafiy asosi ta'limning yakuniy maqsadida ancha aniq ko'rinadi (misol uchun, tarixiy, e'tiqod, texnokratik, insonparvarlik pedagogik va shu kabi).

Falsafiy nuqtai nazarlar ta'lim mazmunida, tarix fani mazmunida ancha aniq kuzatiladi. Ammo ko'pincha ularning g'oyaviylik yo'nalishlarida birlik bo'lmaydi, yagonaumumiy falsafiy asoslar yo'q. O'zbekiston Respublikasida zamonaviy ta'lim mazmuni ana shunday xususiyatlar bilan farq qiladi.

Ta'limning metodlari va vositalarida falsafiy asoslarni aniqlash qiyinroq. Bir xil metodlar g'oyalari bo'yicha umuman qarama-qarshi texnologiyalarda qo'llanilishi mumkin. Shuning uchun bir texnologiya u yoki bu falsafiy asosga moslanishi mumkin (misol uchun: o'yin).

Zamonaviy jamiyatshunoslik fanlarida u yoki bu darajada ta'lim jarayonida mavjud bo'lgan tarixiy-falsafiy yo'nalishlar, maktab, oqimlar ko'p turlari mavjud.

Tarix o'qitishning innovatsion texnologiyalari konsepsiyalarida eng aniq ko'rinadigan bir necha bir-biriga mos falsafiy asoslarni ajratib ko'rsatamiz: materializm va idealizm, dialektika va metafizika skeptizm va tabiiy muvofiqlik, insonparvarlik va antiinsonparvarlik, antroposofiya va teosofiya, pragmatizm va ekzistentsializm.

Pedagogik texnologiya tushunchasi ta'lim amaliyotida uchta tartib bilan bir-biriga bog'liq darajalarda ishlatiladi.

Umumpedagogik (umumdidaktik) daraja: umumpedagogik (umumdidaktik, umumtarbiyaviy) texnologiya ta'limning ma'lum bosqichida ushbu region, o'quv yurtida yaxlit ta'lim jarayonini ifoda etadi. Bu yerda pedagogik texnologiya pedagogik tizimga o'xshashdir: unga o'qitishning maqsadlari, mazmuni, vosita va metodlari to'plami, faoliyat ob'ekti va sub'ekti algoritmi kiradi. Tarix fanining metodik darajasi: Tarix fanining metodik darajasi —tarix faning metodik ko'rinishida qo'llaniladi, ya'ni tarixfani bo'yicha, tarix o'qituvchisi doirasida o'qitish vatarbiyalash ma'lum mazmunini amalga oshirish uchun metodlar va vositalar to'plami sifatida ishlatiladi. Lokal (modulli) darajasi: lokal texnologiya o'quv-tarbiyaviy jarayonning alohida qismlari, xususiy didaktik va tarbiyaviy masalalarni hal etish texnologiyasidan iborat (alohida turdagi faoliyat, tushunchalar shakllantirish, alohida shaxsiy sifatlarni tarbiyalash, dars texnologiyasi, materiallarni takrorlash va tekshirish texnologiyasi, mustaqil ishlar texnologiyasi va boshqalar).

Bundan tashqari texnologik mikrostrukturalarni ham ko'rsatdilar: usullar, qismlar, elementlar va boshqalar. Tarix o'qitishning texnologik xaritasi—bu tarix fanini o'qitishda qadamma-qadam, bosqichma-bosqich harakatlar ketma-ketligi ko'rinishida (ko'pinchagrafik shaklda) qo'llaniladigan vositalarni ko'rsatib jarayonni tasvirlash.

Texnologiyalar va metodikalarning aralashtirib yuborilishi ba'zan metodik texnologiya tarkibiga kirishiga, ba'zan esa aksincha, u yoki bu texnologiyalar-o`qitish metodikasi tarkibiga kirishiga olib keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Мирзиёев.Ш.М.Танқидий таҳлил, қатий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қондаси боълиши керак, Т.: Оъзбекистон, 2017.–73 б.
2. Барретт, Риск (2006). Таижиқуан: Тҳроугҳ тҳе Шестерн Гате. Блуе Снаке Боокс. –347 п.
3. Бертсчингер, Ричард (2011).Тҳе Сесрет оф Еверластинг Лифе: Тҳе фирст транслатион оф тҳе ангиент Чинесе тхт он имморталитй. Сингинг Драгон.–179 п.
4. Торчинов Е. А. Даосизм. —Дао-Дэцзин. 2004, Мир Востока.–195с.
5. шшш.зиёнет.уз
6. шшш.ииау.уз
7. шшш.либRARYтуит.уз